

ARAB SHOIRI ABU NUVOSNING SHAXSIYATI VA TURMUSH TARZI

Y. Rahmatullayev

NamDU O'zbek tili va adabiyoti kafedrasi katta o'qituvchisi

E-mail: yunusxonraxmatullayev@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15652544>

Annotatsiya: Ushu maqolani yozishdan ko'zlangan maqsad arab shoiri Abu Nuvos yashagan davr sharoiti bilan tanishish, o'sha davrdagi odamlarning turmush tarzi va kundalik hayotdagi kechinmalari, sharobning arablar hayotidagi tutgan o'rni bilan tanishishni o'z oldimizga maqsad qilib qo'yganmiz.

Kalit so'zlar: Arabiston yarim oroli, qishloq hayoti, sharob, odamlar, joy nomlari, ruhoniylar, Basra, Bag'dod, she'riyat, Shahar hayoti, bozor, savdogarlik.

ЛИЧНОСТЬ И ОБРАЗ ЖИЗНИ АРАБСКОГО ПОЭТА АБУ НУВАСА

Ю. Рахматуллаев

Старший преподаватель кафедры узбекского языка и литературы НамГУ

E-mail: yunusxonraxmatullayev@gmail.com

Аннотация: Целью написания данной статьи является ознакомление с условиями периода, в котором жил арабский поэт Абу Нувас, образом жизни и повседневным жизненным опытом людей того периода, а также ролью вина в жизни арабского поэта Абу Нуваса. Арабы.

Ключевые слова: Аравийский полуостров, деревенская жизнь, вино, люди, топонимы, священники, Басра, Багдад, поэзия, Городская жизнь, рынок, торговля.

THE PERSONALITY AND LIFESTYLE OF THE ARAB POET ABU NUWAS

Y. Rahmatullayev

Senior teacher of the Uzbek language
and literature department of NamSU

E-mail: yunusxonraxmatullayev@gmail.com

Abstract: The purpose of writing this article is to get acquainted with the conditions of the period in which the Arab poet Abu Nuwas lived, the lifestyle and daily life experiences of the people of that period, and the role of wine in the life of the Arabs.

Key words: Arabian Peninsula, village life, wine, people, place names, priests, Basra, Baghdad, poetry, City life, market, trade.

KIRISH

Bizga Abu Nuvos hayoti haqida juda kam ma'lumot yetib kelgan - bundan tashqari, bularning barchasi juda ziddiyatli va chalkashliklardan iboratdir.

Shoirning bolalik va yoshlik yillari. al-Hasan Abu Nuvos taxminan 762 (145)-yilda Forsning Xuziston qishloqlaridan biri Ahvazda tug'ilgan. Otasining ismi G'ani edi; ba'zi ma'lumotlarga ko'ra, u Damashqdan kelgan va boshqa ma'lumotlarga ko'ra oxirgi Umaviy xalifasi Mervon qo'shinida xizmat qilgan; Abu Nuvos onasi Jullubon fors edi. Shoirning ota-onasi, aftidan, kambag'al odamlar bo'lishgan, pullari kam, qashshoqlikda yashagan. Bolalari ikki yosh bo'lganida ularning oilasi Basraga ko'chib o'tadi va bu shahar ularning ikkinchi vataniga aylandi, shoir o'ttiz yoshiga qadar shu erda yashaydi. Abu Nuvos sal katta bo'lgach, otasi unga Qur'on o'qishni o'rgatgani bir odamga shogird qilib yuboradi. Shoirning bolaligi oson kechmadi, chunki

otasi erta vafot etadi va onasi qashshoqlikdan charchab, uni tutatqi sotuvchi savdogar xizmatiga topshiradi, savdogar uchun Abu Nuvos xushbo'y o'tlar yig'ib keltirar edi.

ASOSIY QISM

O'sha paytda Basra o'z ahamiyatiga ko'ra Bag'doddan keyin eng yirik madaniyat va ilm markazlaridan biri edi. Basrada ko'plab taniqli notiqarlar va hikoyachilar, olimlar – nahv va sarf ilmi olimlari grammatikachilar, Qur'on mutaxassislari, tilshunos va filologlar yashagan. Ayrim yoshlar bu olimlardan saboq olish uchun uzoq o'lkalardan kelganlar. Abu Nuvos bozor savdogarining do'konida xizmat qilsa-da, adabiyot va ilm-fanga qattiq qiziqardi. U Abu Ubayda va tilshunoslarning o'sha davrdagi boshlig'i hisoblanmish Xalaf al-Ahmardan ilm ola boshladi. O'sha paytda u hali o'n yoshga ham to'lmagan bo'lsa-da, yosh bo'lishiga qaramay ilm o'rgangan, har tomonlama bilimli inson bo'lguniga qadar izlanishda davom etgan. Arab muarrixlaridan biri bo'lmish Ibn Xillikon o'zining "Tarix" nomli asarida Ibn Navbaxtning quyidagi so'zlarini keltiradi, "Men Abu Nuvosdan ko'ra bilimlroq deyarli hech narsani yozmasdan eslay oladigan odamni ko'rmaganman". Aytishlaricha, Xalaf al-Ahmar shogirdini dastlab arab shoirlari yozib qoldirgan aksariyat misralarini yod olishga majburlab, keyin uni unutib qo'ymasligi uchun she'r yozishga ruxsat bergan.

Biroq, Basra nafaqat ilm-fan markazi edi, balki bu erda ko'pincha o'z vaqtlarini shod hurramlik bilan o'tkazadigan va shahar yoshlarini tobora buzadigan ko'plab o'yin-kulgilarni sevuvchilar yashaydigan joy ham edi. Abu Nuvos ham o'zining tabiiy fe'l-atvori bilan bu turmush tarziga moyil bo'lib, hali juda yosh bo'lsa-da, bu o'yin-kulgilarda qatnasha boshlagan. O'z she'rlarida buzuqlik va illatlarni tarannum etgan shoir Valiba ibn al-Xubob bilan uchrashgan. Abu Nuvos o'yin-kulgiga yanada berilib ketadi, al-Xubob yosh shoirning iste'dodi va aql-zakovatiga qoyil qolgan holda Abu Nuvosni Kufaga borishda hamrohlik qilishga taklif qiladi va yosh shoirni she'riyat va adabiyotning eng yaxshi namunalari bilan tanishtirishga va'da beradi.

Sharobni suiste'mol qilish erkalangan, o'yin-kulgiga chanqoq Abbosiylar jamiyatida hayotning eng xarakterli xususiyatlaridan biriga aylandi. Bu qiziqish butun arab olamiga tarqaldi, vino do'konlarining zich tarmog'i Bag'dod va uning atrofini, karvon yo'llari va piyodalar yo'llarini qamrab oldi, bu erga hukumat amaldorlari va tartib posbonlarining nazaridan uzoqda barcha erkaklar va ayollar, turli din vakillari - butparastlar, yahudiylar, xristianlar; turli millatlar - forslar, yunonlar, rimliklar, nabatiylar, kurdlar, sudanliklar kelib turishardi. Sharob do'konlari bir kun, ikki, uch va hatto butun bir oyni mast o'yin-kulgularda o'tkazadigan bekorchilar uchun boshpana bo'ldi.

Mamlakatda shahar va qishloqlardan uzoqda, cho'llarda yoki tog' yonbag'irlarida joylashgan ko'plab xristian monastirlari mavjud bo'lib, u erda rohiblar diniy marosimlarni bajarib, dunyoning shovqinidan uzoqda yolg'izlikda o'z xudolariga ibodat qilishgan. Ovga yoki shunchaki sayrga ketayotgan odamlar orasida aylanma yo'lni bosib, dam olish uchun bunday monastirga kirmagan biron bir kimsa qolmagan edi, ayniqsa taqvodor rohiblar o'zlarining mehmondo'stligi va saxovatligi va monastirlarning eshiklari ochiqligi bilan mashhur bo'lganligi sababli, tunu kunning istalgan vaqtida eshiklari ochiq edi. Bu yerda yoshlarga ham, keksalarga ham sharob bor edi – rohiblar o'z tirikchiligi uchun vaqti-vaqti bilan vino so'ragan har qanday mehmonga xizmat qilishardi. Bora-bora bir maqsad bilan – vino ichish uchun keladiganlar soni tobora ortib bordi.

Abu Nuvos uchun go'yo tabiatning o'zi o'yin-kulgi va she'riyat uchun yaratilganday edi. U nozik va kelishgan, muloyim tabiatli, xushchaqchaq fe'l-atvoriga ega va buning ustiga, g'ayrioddiy aqli bilan ajralib turardi. U filologiya va til sohasida oliy ma'lumotli, hind va yunon tibbiyoti, astronomiya, tabiatshunoslik fanlarini yaxshi bilgan. Jismoniy va ma'naviy fazilatlarining

aralashuvi tufayli u ko'pchilik uchun orzu qilingan do'st, yoqimli va qiziqarli suhbatdosh edi. Abu Nuvos tom ma'noda shoir edi. Shu bilan birga, u tabiatan beqaror odam edi va uning yoshligidagi bema'ni hayoti bu buzqlikni yanada kuchaytirdi. Yoshlikdan zavqlanish uning dini ham, aqidasi ham edi. Bu haqda u shunday deb yozgan edi:

*Ey rohatlarim, yoshligimning rohatlari,
Men hech qachon charchamagan tuzatishlar!
Menga ud va arfa sadolari yoqdi,
Lekin men eng ko'p ichishga berildim.
Men solihlikning barcha pardalarini tashladim
Va men o'z she'rlarimda buzqlik haqida kuyladim,
Men uyatsizligimning chegarasiga yetdim.*

Abu Nuvosda tarqoqlikning barcha oqibatlarini anglab etish va unga abadiy saodatni ta'minlovchi sokin va solih hayot yo'lidan borish imkonini beradigan muvozanat, ehtiyotkorlik va sabr-toqat yo'q edi. Uning xarakterini umrining oxirigacha tark etmagan yoshlikdagi beparvo tabiati bilan ajralib turardi. U umrining ko'p qismini bolaligida mas'uliyatsiz, hayot mashaqqatlari va tashvishlaridan qochib o'tdi. Ijtimoiy va siyosiy voqealar qanchalik ahamiyatli bo'lmasin, u ular bilan unchalik qiziqmasdi. U ular uchun begona edi va hamma narsaga kulib qarardi, hech bir guruhga, siyosiy yoki ijtimoiy tendensiyalarga amal qilmasdi. Uning dini sharob va shahvoniy lazzatlar edi, u ularni ko'paytiradigan va rang-barang qiladigan har bir narsaga sig'indi va aksincha, ular bilan mos kelmaydigan hamma narsadan nafratlandi.

U har doim rohatga bo'lgan ishtiyoqini aynan har bir daqiqada qondirishga intilardi, bu nimaga olib kelishi haqida o'ylamasdi. Boshqacha qilib aytganda, u ko'pchilik zavq-shavqni sevuvchilar kabi tabiatga o'zining barcha zaif tomonlari va g'ayrioddiy tomonlari bilan sig'inardi, qanchalik qabih va sharmandali bo'lmasin, uning birorta ko'rinishidan qochmas, undan uyalmasdi.

U ochiqchasiga gapirishni va hech narsani yashirishni istamadi, hatto g'ayritabiiy bo'lsa ham, u hamma narsani ochiq va oshkora qilishga intilardi, hatto ba'zida bu narsalar uyatga olib kelgan bo'lsa ham. U tabiatni ziynatlamadi va uning qonunlariga bo'ysunishni yashirishning hojati yo'q deb hisoblab, unga muhabbatini ochiq tan oldi.

Hayotga bunday munosabat Abu Nuvosning erkinligi, uning yuqori lavozimlarni egallamasligi, uni muqarrar ravishda go'yolikka majburlashi bilan belgilandi. Shuning uchun uning qilgan ishlari yashirin emas edi - u o'zining tabiiy mayllarining ochiq namoyon bo'lib hammaga oshkor bo'lishidan qo'rqmasdi, ularning ommaga ma'lum bo'lib qolganidan xijolat tortmasdi va tez-tez ushbu so'zlarni takrorlardi, "Xiyonat va ikkiyuzlamachilikdan voz keching - ular sizni uzoqqa olib borishmaydi!"

Abu Nuvos intilgan rohat sari yo'l har doim ham unga oson bo'lmagan, natija ham har doim u kutgandek bo'lavermagan. Shuning uchun ham tez orada Abu Nuvos yoshligidagi bor ishtiyoqi va g'ayrati bilan buzqlik va buzqlikka qarshi isyon ko'tara boshladi. Vaholanki, hozir ham u sharob yordamida sharob bug'larini tarqatib yuborishga urinib, zavq-shavq ortidan kelgan pushaymonlikni unutishga urinib, yana rohat kuchiga taslim bo'lardi, bularning hammasi uning asablarini zaiflashtirib uning fikrlarini xira qilardi. Ehtimol ma'lum muddat hayot tashvishlaridan shu tariqa qutula olgandir, lekin tashqi shodlik ortida chuqur ichki noumidlik yashiringanini anglab yetib shunday deb yozgan edi;

*Odamlarning umidsizliklarini oling
Chunki boylik umidsizlikdadir,*

Shu bois shoirni to'satdan o'zining kelajak hayoti, uning yakuniy maqsadi haqidagi o'ylar bosib ketganida, u oldida hech kim qochib qutula olmaydigan ma'yus istiqbol – o'limni ko'radi. Shunda Abu Nuvosni o'lim qo'rquvi tutadi va u hayotni butun murakkabligi bilan ko'ra boshlaydi, o'zining bo'sh hayotini din bilan yarashtirish yo'llarini izlay boshlaydi va uni Allohning mag'firatiga qat'iy ishonchda topadi:

*O'zingizni sharob bilan cheklamang, to'yib iching,
Axir, siz to'g'ri yo'lga kirishingiz bilan,
Axir siz Allohning mag'firatiga loyiq bo'lasiz
Kechirim xato qilganlar uchundir.*

Bunday ishonchga ega bo'lgach, u hayotning eng og'ir vasvasalariga qo'rqqanidan bo'ysundi, va u uni to'xtatmoqchi bo'lgan odamdan nafratlanishga qodir edi, hatto bu odam uning do'sti bo'lsa ham, kechirimga bo'lgan ishonchini rad etdi. Masalan, shoirni hayot yo'li uchun qoralab, gunohlari uchun abadiy olovda yonishini da'vo qilgan mo'taziliylarning shayxi an-Nizomni Abu Nuvos quyidagi misralarda ilmi bilan birga masxara qilgan. :

Meni haqorat qilishni bas qiling, chunki tanbehlar vasvasadir.
Meni haqiqiy dori bilan davolasangiz yaxshi bo'lardi:
Va falsafani bilaman deb da'vo qiladigan har bir kishiga shuni aytaman:
Siz bir narsani esladingiz; va qolgan hamma narsa sizdan o'tib ketdi;
Gunohga botganlarni kechirish kerakligini unutmang,
Buni tan olmaslik iymonga qarshi chiqish demakdir.

Xuddi shu e'tiqodga ko'ra, Abu Nuvos hech qachon kufr qilmagan, garchi u hech qachon dinning asosiy amrlarini bajarmagan bo'lsa ham. Agar u taqvodor bo'lmasa ham, baribir taqvodor musulmon bo'lib qolishga harakat qilgan, kuch-qudrati qolib, oxirat yaqinligini his qilganda, butun qalbi bilan dinga yuzlandi. Bu Abu Nuvosning axloqiy xarakteri, uning butun hayotining mazmuni va zavqi edi, u butun umri davomida uni bu zavqdan uzoqlashtirishi kerakligi bilan yarashtirishga harakat qildi.

Abu Nuvos Bayrut va Misrda bir necha marta nashr etilgan she'rlar to'plamiga ega. To'plam 12 bo'limni tashkil etuvchi 12 mingga yaqin baytni o'z ichiga oladi. Ular asosan sharob va o'yin-kulgiga bag'ishlangan. To'plamda panegirik (madh), elegiya (risa), satira (hija), ishq lirikasi (g'azal) mavjud. Ular orasida ovchilik (tardiyat)ga oid ko'plab tavsiflar mavjud.

Ma'lumki, Abu Nuvosga aslida unga tegishli bo'lmagan ko'plab she'rlar, xususan, uning sharob haqidagi she'rlari, lirik she'rlari, ov tasvirlari nisbat berilgan.

Bu uning juda mashhur bo'lganligi va dasturxon she'riyatining beqiyos ustasi hisoblanganligi, uning nomi atrofida ko'plab afsonalar yaratilgani va unga kelib chiqishi noma'lum bo'lgan she'rlar yozilganligi bilan izohlash mumkin. Shu bilan birga, uning ko'pgina she'rlari yo'qolgan, chunki uning she'rlarini Abu Nuvos o'limidan 30-40 yil o'tgandan so'ng to'plaganlar.

Taxmin qilish mumkinki, zaif she'rlarning aksariyati unga nohaqlik bilan bog'langan yoki u tomonidan ziyofat va o'yin-kulgilar paytida eksrompt yaratilgan.

XULOSA

Arab adabiyotining yirik vakillaridan biri bo'lgan Abu Nuvos shaxsiyati va hayot yo'li arab madaniyatining eng rang-barang va murakkab jihatlarini aks ettiradi. Shoir yashagan davr — Abbosiylar davri o'zining ziddiyatli ijtimoiy va madaniy muhitiga ega bo'lgan bo'lsa-da, Abu Nuvos bu muhitda erkin fikrli, badiiy salohiyati kuchli ijodkor sifatida shakllandi. U o'zining she'rlari orqali nafaqat insoniy tuyg'ular, balki o'sha davr hayotining real manzaralarini, jamiyatdagi illat va go'zalliklarni chuqur badiiy ifoda eta oldi. Uning hayot tarzi va shaxsiy xatti-

harakatlari ko‘plab munozaralarga sabab bo‘lgan bo‘lsa-da, bu jihatlar ham uning shaxsiyati va ijodiy erkinligining ifodasi sifatida ko‘rilishi lozim. Abu Nuvosning hayoti orqali biz o‘sha davrdagi shahar va qishloq hayoti, madaniy-ma’naviy muhit, savdo-sotiq va bozor madaniyati, din va dunyoviylik o‘rtasidagi ziddiyatlar haqida keng tasavvurga ega bo‘lamiz. Bu jihatlar uning shaxsiy hayoti va ijodini chuqur o‘rganish orqali yanada yaqqol namoyon bo‘ladi. Shu sababli, Abu Nuvos shaxsini faqatgina shoirdan iborat emas, balki o‘z davrining aks ettiruvchisi, adabiyot orqali ijtimoiy haqiqatlarni yoritgan tarixiy shaxs sifatida baholash muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ханна ал-Фахури. История арабской литературы. М. 1959г.
2. Крачковский И. Ю. Избр. Соч. М. 1963г.
3. O‘zbek tilining izohli lug‘ati: - T. “O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi”. Davlat ilmiy nashriyoti, 2006. 3-tom. 273-bet
4. Baranov X. Arabsko-russkiy slovar. -M ., 1985.
5. Faruk Abu-Chacra. Arabic: An Essential Grammar. Routledge, 2007.
6. ан-Наим ал-кабир. Арабча-ўзбекча луғат: - Т. Абдулла Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти. 2021